

آثار صائب

صائب از شعرای مفلح و پر کار و روان طبع و آنچه مسلم است متجاوز از يك لك و شست هزار بیت داشته است بنا بر روايت ولی قلی بیگ شاملو صاحب قصص الخاقانی : عدد دیوانش هفت عقد، ابیات مدونش تقریباً دویست هزار بیت است. انندرام مخلص (متولد ۱۱۱۱ هجری قمری در سیالکوٹ) شاگرد میرزا عبدالقادر بیدل در بدایع و قایم نوشته است : « شاید که يك ماه پیش ازین از شخصی خبر یافتیم که رای نونده رای پیشکار خالصه دیوان میرزا صائب علیه الرحمه دارد که قریب يك لك بیت است چون از مدتی تلاش این قسم دیوان داشتم از پیش رای مذکور طلبیده شیراز اجزایش را کردم و مسطر چهار مصرعی موافق صفحه اصل ترتیب داده بنا بر برداشتن نقل به نه کتاب حواله نمودم ، در عرض سه ماه و پنج روز هشتاد و دو جزء با تمام رسید و مبلغ یکصد و هفتاد روپیه و پنج آنه صرف کاغذ و کتابت وجدول و جلدش کردم ، غیر از غزلیات بزبان فارسی و ترکی و قصائد و بعضی نثرهای بلیغ و خطبه های دیوانی دو مثنوی بنام قندهار نامه و محمود و ایاز دارد مثنوی قندهار نامه شرح جنگی است که در سال ۱۰۵۹ بین شاه عباس ثانی و شاه جهان پادشاه هند واقع و بفتح قندهار منجر گشته است صائب غیر از مثنویهای قندهار نامه و محمود و ایاز و در اوین متعدد سفینه و جنگی نیز به عنوان بیاض تالیف نموده است که قابل مطالعه است و آن بیاض ۲۵ هزار بیت است که مشتمل بر مطالع غزلیات و منتخبات اشعار خود از وز بسده

سخنان سخنوران نامی از متقدمین و متاخرین و معاصرین صائب بوده دا رای
اسامی ۸۰۰ نفر شاعر میباشد که غالب معاصرینش را شخصاً ملاقات کرده
و یاد او را بین و سفائن آنان را مطالعه نموده کلمات عالیه و نخبه اشعار و شاه
فردهای آنان را در ان بیاض مندرج ساخته است مولانا صائب منتخبات مختلف
المواضیع خود را که از دو اوین خود انتخاب نموده هر بخش را بنامی موسوم
کرده است .

اشعاری را که در وصف اعضای معشوق سروده مرآت الجمال و آنچه مشتمل
بر آئینه و شانه ساخته آرایش نگار لقب داده و ابیات بزمی و میخانه را میخانه
و نخبه مطالع غزلیات را واجب الحفظ نام نهاده است (۱) شبلی صائب را با بو
تمام که مقدار زیادی از اشعار فحول شعرای عرب را در کتابی با اسم حماسه
جمع آوری نموده است مقایسه نموده میگوید شاید در جمع آوری اشعار
و آثار دیگران قدرت خارق العاده داشت و این عمل را با بهترین وجهی بانجام
رسانید نسخه از سفینه صائب در حیدرآباد دکن موجود است و ظاهراً والیه
داغستانی در ریاض الشعر اوسائر تذکره نویسان از مند رجات سفینه صائب
استفاده کرده اند از قرار معلوم نسخه ازین سفینه در کتابخانه مجله ارمغان
نیز وجود داشته چنانچه در دوره های مجله ارمغان در هر شماره انتخابی ازین
سفینه دیده میشود مرحوم تربیت در کتاب دانشمندان آذر بائیجان نوشته
است : « گرچه تمام اشعار صائب در عالم خود بر گزیده و منتخب است
با این همه صاحبان تذکره و بیاض و سفاین و جنگها هر یک به مذاق خود
قسمتی از کلیات وی نخبه کرده و نوشته اند عاملاً بلخی و معزالدین موسوی
که از معاصرین وی بوده اند هر یک منتخباتی از وی تالیف کرده اند آقای
کمالی و حافظ خلوصی نیز بعضی از شاه فرد های او را به عنایت وین منتخبات
و مجوهرات در طهران و استامبول چاپ کرده اند نگارنده نسخ زیبا دی
از دو اوین او تا صد و بیست هزار بیت دیده ام و از تاریخ یک هزار و دو صد و شست

(۱) دانشمندان آذر بائیجان تالیف مرحوم تربیت

و چهار هجری با اینطرف قریب به ۴۰ هزار بیت از اشعار وی در هندوستان مکرر چاپ شده و معروف و متداول است بنابر روایت خوشگو ظفر خان احسن تصاویر صائب و بعضی دیگر از سخنوران معاصرین خود از قدسی و کلیم و طائب و دانش و غنی و میرصدی و غیر آنان را که با خود وی مربوط بوده اند نقاشی کرده اند و منتخباتی از اشعار آنان را نیز بر پشت صحیفه نویسه نیده تذکره و مرقعی ترقیب داده بوده است که نسخه ازان را خوشگو در نزد شاه اعیان نام دیده است و نیز بر روایت او میرزا بیدل میفرموده اند : که من در طفولیت دیدار صائب را دیدم مردی لاغر و کشیده قد و سیاه قام بوده و از قول خان آرزو نقل مینماید : تصویر ایشان مرطوب و سفید قام و پیر بوده است « در این اواخر نیز منتخباتی شامل ۶ هزار بیت به عنوان اشعار برگزیده صائب به ضمیمه مقدمه مبسوط و جامعی در اطراف زندگانی و احوال و عقاید و سبک اشعار صائب توسط زین العابدین موتمن و هم مقداری از اشعار صائب به عنوان زبده صائب توسط جعفر آزمون در طهران و تبریز طبع شده است .

در کابل نیز دو ربن قلمی بسیار بزرگ و ضخیم و قطور صائب موجود است تا آنجا که من اطلاع دارم این دو ربن متعلق به کتابخانه دارالتحریر شاهی و متعلق به کتابخانه شخصی دوست فاضل حافظ نورمحمد خان کهگدای و کتابخانه شخصی دوست دانشمند عبدالسلام خان مجددی متخلص به ائیم است تمنا میرود که جناب فاضل حافظ نورمحمد خان نظر به علاقه که به صائب و اشعار صائب دارند خصوصیات و مزایای این دو ربن و نسخ قلمی را که همه از مطالعه شان گذشته است برای مشتاقان علم و ادب و مخصوصاً برای شیفته گان و مفتونان صائب تحریر و ترقیم نمایند امید است این زحمت شان مورد قبول و تقدیر اهل فضل و ارباب ذوق و ادب قرار گیرد .

گویا، «اعتمادی»